

Accessibilitat, capacitats i drets: una aliança contra la desigualtat

Nora PÉREZ i CHALABI

La discapacitat és un concepte que ha anat canviant al llarg dels anys. Actualment, segons es va descriure en la Convenció de drets de les persones amb discapacitat de l'ONU (2006), es defineix com la interacció entre les persones amb deficiències i les barreres actitudinals i de l'entorn, que n'eviten la participació plena i efectiva en la societat en igualtat de condicions que la resta (CDPD, 2006, preàmbul). En la convenció es van reconèixer la diversitat i la dignitat humanes, i es van reivindicar els drets de les persones amb discapacitat perquè es respectin, es protegeixin i es facin efectius en igualtat de condicions que la resta de drets humans fonamentals. L'objectiu era canviar la percepció social cap a aquestes persones per evitar estereotips, prejudicis, pràctiques nocives i estigmes. Una aprovació de drets que Andorra va signar el 2007 i que va ratificar el 2013.

Tot i així, la concepció de la discapacitat ha anat canviant al llarg del temps. Inicialment, des del model tradicional, es veia la discapacitat com una conseqüència del mal o del pecat, i les organitzacions religioses eren les que tenien cura d'aquestes persones (Rodríguez *et al.*, 2022). Durant aquella etapa, es combinaven actituds oposades de rebuig i protecció. Després, a partir del segle xx, des del model medicorehabilitador, es va considerar la discapacitat com una malaltia que els professionals de la salut havien de tractar, i aquestes persones passaven a assumir un paper purament passiu (Rodríguez *et al.*, 2022). Les persones amb discapacitat estaven dins de grans institucions, on no podien gaudir de la seva condició de ciutadà i eren considerades objectes de cura més que persones de dret. Finalment, en la dècada dels 70, les mateixes persones amb discapacitat van liderar un moviment que promovia l'autonomia personal i l'autodeterminació per tenir el control de les seves vides, sota el lema *Nothing about us without us* (Res sobre nosaltres sense nosaltres) en el qual reivindicaven la seva causa (Plena Inclusión, 2021). Finalment, es va introduir el model social, el qual entenia que les causes que originen la discapacitat no eren religioses ni científiques, sinó que tenen un origen social (Palacios, A. 2008).

Pel que fa a la nostra entitat, la Fundació Privada Nostra Senyora de Meritxell (FPNSM) va

néixer originàriament com a associació sense ànim de lucre el novembre de 1969. Des que es va crear, s'ha dedicat exclusivament a l'atenció integral de les persones amb discapacitat intel·lectual i desenvolupament (PDID) del Principat d'Andorra. En els seus inicis es va concebre per donar resposta a una realitat social determinada i per fomentar l'ensenyament i la integració de les persones amb discapacitat d'Andorra.

Actualment, la missió primordial de l'FPNSM és contribuir a la qualitat de vida de les persones amb discapacitat, promoure'n la dignitat, garantir-ne els drets i generar oportunitats perquè gaudeixin d'una vida plena. L'FPNSM entén la discapacitat des d'una visió global i integradora que porta a dissenyar i planificar l'atenció a les persones amb PDID tenint en compte els seus factors biològics, psicològics i socials (model biopsicosocial). Aquest enfocament es manté al llarg de totes les etapes del cicle vital de la persona, amb l'objectiu principal d'oferir els recursos i les condicions necessàries (paradigma de suports) per a la consecució de millores en la seva qualitat de vida i el benestar personal (model de qualitat de vida). Aquest paradigma es treballa sota el marc del model d'atenció integral i centrat en la persona (AICP). L'AICP situa la persona en el centre de l'atenció i pren un rol actiu, participatiu i decisiu. El professional, de la seva banda, es concep com un facilitador que proporciona eines i recursos per ajudar la persona a complir el seu projecte de vida.

Aquest model parteix de:

- Escoltar la persona i el seu cercle de suports.
- Desenvolupar suports personalitzats decidits i desitjats per la persona.
- Crear una xarxa de relacions significatives.
- Promoure les decisions pròpies de la persona.
- Generar oportunitats de contribució efectiva a la comunitat.
- Desenvolupar competències que puguin assolir.
- Les fortaleces, passions i interessos de cada persona.

L'AICP promou, per a la persona amb PDID, les condicions necessàries per a la consecució de millores en tots els àmbits de la seva vida i del seu benestar. I sempre, partint del respecte ple a la seva dignitat, als seus drets, interessos i preferències, i comptant amb la seva participació efectiva.

L'objectiu final és que les persones amb discapacitat disposin dels suports necessaris, seguint el model multidimensional de l'atenció de Luckasson i Schalock (2013), per accedir a les mateixes condicions de vida que qualsevol altre ciutadà.

Així, les persones ateses a la Fundació poden beneficiar-se d'un ampli ventall de serveis, programes i prestacions socials, socio sanitàries, educatives i laborals, en el marc d'un model d'atenció integral i centrat en la persona. Tots ells s'adrecen a potenciar al màxim el desenvolupament de la persona amb discapacitat dins d'una societat inclusiva. Aquests són els desafiaments i reptes d'entitats com la nostra.

Com s'ha descrit a l'inici, les persones amb discapacitat al llarg dels anys han viscut diverses formes de desigualtat en els diferents àmbits de la societat, i tot i els avenços dels darrers anys en la conscienciació de la societat i la legislació, encara persisteixen certes limitacions en la plena inclusió i en la participació en la societat. Aquestes limitacions es tracten com a barreres que dificulten la participació plena i efectiva a la societat, perquè les persones amb discapacitat puguin gaudir dels seus drets. En el marc de la discapacitat intel·lectual i del

desenvolupament, parlem de barreres que dificulten l'accés a la informació i a la comunicació. Alguns exemples de barreres podrien ser:

Informació complexa: les PDID poden trobar difícil entendre la informació escrita amb un llenguatge tècnic o que tinguin frases molt llargues, com poden ser els textos legals, les instruccions molt detallades o els documents mèdics. Es poden fer accessibles per a tothom a través de pautes de lectura fàcil i amb la posterior validació del text per PDID, o l'adaptació de la informació a pictogrames.

Dificultats per desplaçar-se i orientar-se en entorns: hi ha llocs que poden ser autèntics laberints per a algunes persones, com ara els aeroports o els centres comercials, entre d'altres. Utilitzant metodologies d'avaluació de l'accessibilitat amb persones amb discapacitat i pictogrames de senyalització validats tant en el pla cognitiu com perceptiu, podem veure si les persones es poden orientar i dirigir fàcilment al seu destí.

Navegació per entorns digitals poc intuïtius: alguns llocs web i aplicacions no estan dissenyats tenint en compte les necessitats d'accessibilitat de persones amb discapacitat, ja que són poc intuïtives i difícils d'utilitzar. Amb els criteris de disseny web accessible com la incorporació de textos alternatius a les imatges i suports per a la comprensió, es pot facilitar una navegació ràpida i lineal. El World Wide Web Consortium (W3C) ja estableix unes mesures específiques d'accessibilitat web.

Manca d'accés a espais de participació: hi ha espais de presa de decisions on les persones amb discapacitat històricament han estat excloses, sigui de forma directa o indirecta. Es pot afavorir aquesta participació fent que les PDID tinguin accés als òrgans de presa de decisions i també amb votacions polítiques més accessibles.

Tracte personal poc accessible: les PDID es poden trobar amb barreres actitudinals, que perpetuïn estereotips i prejudicis cap a elles. Algunes de les estratègies que afavoreixen una actitud accessible són evitar la infantilització de les PDID, respectar el seu ritme i parlar de forma clara i pausada.

Per afavorir al màxim la inclusió de totes les persones, i amb l'objectiu que puguin gaudir d'oportunitats, respectar els seus drets i les llibertats de la nostra societat, s'ha de continuar adaptant els espais i les condicions generals de l'entorn, per facilitar l'accés a la informació, als serveis i als recursos. I és en aquest aspecte on l'accessibilitat cognitiva juga un paper fonamental.

La importància de l'accessibilitat cognitiva

Es tracta d'una de les branques que engloba l'**accessibilitat universal**, definida com la condició o característica d'un entorn, producte, servei o informació que és dissenyat, desenvolupat o adaptat, de manera que sigui usable i accessible per a totes les persones.

L'accessibilitat universal comprèn l'**accessibilitat física** (eliminació de barreres que poden dificultar la mobilitat de la persona), la **sensorial** (facilitar la percepció sensorial de les persones amb diferents necessitats de visió o audició) i la **cognitiva**.

Es considera accessibilitat cognitiva aquella condició prèvia perquè les persones amb discapacitat puguin viure de manera independent i participar plenament en la societat en igualtat de condicions. Quan parlem d'accessibilitat cognitiva fem referència a la característica que tenen aquells entorns, processos, béns, productes, serveis, objectes o

instruments, eines i dispositius que permeten ser fàcils de comprendre i utilitzar (Cermi a Plena Inclusión, 2022). De manera breu, es podria definir com “**fer la informació més fàcil d’entendre i de comunicar**”, perquè tothom pugui comprendre i participar plenament en la comunitat.

Aquest enfocament és fonamental per mitigar les desigualtats i eliminar les barreres de comunicació i comprensió que afecten les persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament, persones amb trastorn de l’espectre autista o síndrome de Down entre d’altres, com poden ser els infants, les persones amb trastorns mentals, les persones migrants o la gent gran. D’aquesta manera, aquestes persones poden accedir a la informació i participar en la societat de manera més activa i igualitària.

Des de la Fundació Privada Nostra Senyora de Meritxell (FPNSM), treballem per fer el dia a dia més senzill per a les persones amb discapacitat. Totes aquestes barreres que hem comentat anteriorment es converteixen en els desafiaments i reptes d’entitats com la nostra per arribar a aconseguir una societat més equitativa i respectuosa. Per això, oferim oportunitats i el suport necessari perquè les PDID puguin viure plenament, participar en la societat, i assolir les seves metes i somnis.

Junts podem construir una societat en què la inclusió sigui la norma, no l’excepció.

Nora Pérez i Chalabi,

psicòloga i tècnica coordinadora de metodologia i innovació de la Fundació Privada Nostra Senyora de Meritxell (FPNSM)

Bibliografia

NACIONES UNIDAS. (2006). Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat.

PALACIOS, A. (2008). *El modelo social de discapacidad*. Ediciones Cinca. Colección Cermi nº 36.

PLENA INCLUSIÓN. (2021). *Apoyos 2030. Un viaje para avanzar hacia apoyos personalizados y en la comunidad*. Plena Inclusión España. <https://www.plenainclusion.org/wp-content/uploads/2021/06/Apoyos2030-WEB.pdf>

PLENA INCLUSIÓN. (2022). ¿Qué es la accesibilidad cognitiva?

<https://www.plenainclusion.org/discapacidad-intelectual/recurso/accesibilidad-cognitiva/>

P. RODRÍGUEZ, A. VILÀ, & C. RAMOS-FELJÓO (Coords.), P. RODRÍGUEZ, A. VILÀ, C. RAMOS, L. BERMEJO, A. BONAFONT, X. GARCIA-MILÀ, J. A. GARCÍA, M. GOIKOETCHEA, B. GONZÁLEZ, Á. LÓPEZ, B. MARTÍNEZ, T. MARTÍNEZ, M. Á. MIRA, J. DEL MONTE, E. ORTEGA, C. PINAZO... & V. ZORRILLA (2022). *La atención integral y centrada en la persona: Fundamentos y aplicaciones en el modelo de apoyo y cuidados*. Tecnos.